

KIRJA-ARVIO:

KADONNUTTA AIKAA ETSIMÄSSÄ

Makkonen, Anna 2005: Kadonnut kangas. Retkiä Ida Digertin päiväkirjaan. Kansanelämän kuvauksia 67. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 280 s.

Taija Kaarlenkaski

Ida Josafa Digert, torpan tyttö Koskelta, Turun liepeiltä, piti päiväkirjaa muutamman vuoden ajan 1890-luvun lopulla. Reilut sata vuotta myöhemmin päiväkirja päätyi kirjallisuudentutkija Anna Makkosen käsiin. Teoksessa *Kadonnut kangas* Makkonen vie lukijansa matkalle Idan, tämän perheen ja muiden koskelaisten elämänpäiriin. Kolmasosan teoksesta muodostaa Idan päiväkirja, joka on julkaistu kokonaisuudessaan. Tämä on hyvä ratkaisu, sillä se antaa lukijalle mahdollisuuden tehdä Idan muistiinpanoista omia tulkintoja ja verrata niitä Makkosen analyysiin. Päiväkirjamateriaalin havainnollistamiseksi kirjaan on liitetty myös alueen vanha kartta sekä valokuvia keskeisimmistä henkilöistä ja tapahtumapaikoista.

Kadonnut kangas ei ole aivan perinteinen tieteellinen tutkimus, sillä siitä puuttuvat varsinaiset taustateoriat ja eksplisiittisesti esitetyt tutkimuskysymykset. Teos kuitenkin sitoutuu selvästi mikrohistorialliseen tutkimustraditioon: Makkosen innoittajina ovat toimineet esimerkiksi Carlo Ginzburgin ja Natalie Zemon Davisin tutkimukset. Ääneen lausumaton tutkimustehtävä taas voisi olla: mistä kaikesta Idan päiväkirja kertoo ja mihin se liittyy?

IDA DIGERTIN PÄIVÄKIRJA

Aloittaessaan päiväkirjan kirjoittamisen helmikuussa 1894 Ida Digert oli 20-vuotias. Hänen isänsä toimi sahankirjurina, käsityöläisenä ja torpparina. Idan veljistä kaksi opiskeli peräti maistereiksi asti, mutta tyttöjen kouluttamista isä piti tarpeettomana. Päiväkirjan pitäminen ei ollut tuohon aikaan itsestäänselvyys vain vuoden kansakoulua käyneelle naiselle. Idan välillä hyvinkin seikkaperäiset, ajoittain taas lähes lakoniset muistiinpanot avaavat näkymiä paitsi nuoren naisen elämään varsinaissuomalaisessa kylässä myös laajempiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Ida käy

esimerkiksi raittiusseuran tilaisuuksissa, ompeluseurassa ja evankelisen herätysliikkeen raamatunselityksissä. Makkonen yhdistää tällaiset ilmiöt kansalaisyhteiskunnan syntyyn: eri ihmisryhmät alkoivat ensimmäisiä kertoja kokoontua yhteen vapaaehtoiselta pohjalta.

Opettajien, kanttoreiden ja muiden ”korkea-arvoisempien” kansalaisten kokoontuminen samoihin tilaisuuksiin tavallisen kansan kanssa ei kuitenkaan sujunut aivan kitkattomasti. Tilat olivat edelleen jakautuneita: osa väestä kutsuttiin saliin tai kamariin, toiset saivat olla tuvan puolella. Tämän Ida panee tarkasti merkille ja kokee ajoittain epävarmuutta siitä, minkä huoneen väkeä hän itse on. Paitsi kyläläisten kokoontumisista, Ida kertoo paljon myös nuoren naisen arjesta. Siihen kuuluu muun muassa pyykinpesua, siivousta, perunannostoa ja erityisesti ompelua. Ida ompeli paljon kyläläisille ja jopa läheisen kartanon rouvalle, mutta ei kokenut ompelutyötä ammatikseen; hän määritteli itsensä torpan tytöksi.

Idan päiväkirjan koskettavinta antia on kuvaus Janne-veljen sairaudesta. Maisteriksi opiskellut ja opettajana toiminut Janne sairasti vaikeaa munuaistautia. Idan lähes päivittäisistä kuvauksista veljensä voinnista saa käsityksen myös ajan terveydenhoidosta. Vaikka alueella toimi kunnanlääkäri, hoitomenetelmät olivat vielä varsin kehittymättömiä: lääkäri määräsi potilaan kerran päivässä ”vesisaunaan” ja nauttimaan ruuaksi pelkkää maitoa. Apteekista haetuista lääkepullollisistakaan ei ollut apua, vaan Janne menehtyi lähes puolen vuoden tuskallisen sairastamisen jälkeen. Kuolleen veljensä kasvoilla Ida oli näkevinään hymyn.

PÄIVÄKIRJAN ANALYYSI

Päiväkirjan analyysiosassa Makkonen valottaa Idan elämänpiiriä monista näkökulmista. Oman tarkastelunsa saavat niin uskonnollisuus ja raittiusliike kuin suullinen perinne ja myös kansan parissa alkamassa ollut kirjoituksen kulttuuri. Keskeiseksi henkilöksi sekä Idan muistiinpanoissa että Makkosen tekstissä nousee emäseurakunnan Marttilan nimismies Isak Sjöman, jonka kanssa Idan yritteliäs isä joutui päiväkirjan kirjoittamisaikana moniin kiistoihin ja myös käräjäjuttuihin. Sjöman oli mahtimies, joka pyrki ulottamaan vallankäyttönsä sellaisillekin alueille, joille se ei välttämättä olisi kuulunut. Ennen kuolemaansa hän kuitenkin joutui antamaan periksi kehittyvälle demokratialle ja luopumaan yksinvallastaan pitäjässä.

Makkonen on Ida Digertin päiväkirjan konteksteja selvittäessään käynyt läpi valtavan määrän erilaista arkistomateriaalia ja lisäksi haastatellut nykyisiä koskelaisia ja Idan sukulaisia. Jo päiväkirjan alaviitteissä annetaan tarkempia tietoja siinä esiintyvistä henkilöistä ja paikoista. Päiväkirjatekstin ymmärrettäväksi tekemisessä tällaiset selvitykset ovatkin tärkeitä, sillä päiväkirjan kirjoittajalle henkilöt ja tapahtumapaikat ovat itsestäänselvyksiä eikä niitä yleensä kuvata kovin tarkasti.

Paitsi että Makkonen avaa Idan muistiinpanojen merkityksiä lukijalle, hän kertoo myös siitä, mistä Ida ei kirjoittanut. Arkistolähteiden avulla hän on selvittänyt Koskella eläneiden Idan aikalaisten tarinoita. Omissa luvuissaan kerrotaan niin

paikallistarinoiden aiheena olleesta kylähullusta kuin juoposta papistakin. Nämä luvut tuntuvat jossain määrin irrallisilta teoksen kokonaisuudessa, mutta täydentävät kuitenkin ajankuvaa. Kirjan lopussa Makkonen kertoo, mitä merkkejä Idasta, tämän lähisukulaisista ja muista keskeisistä henkilöistä jäi arkistoihin päiväkirjan päättymisen jälkeen. Tämä onkin kiinnostavaa, sillä Idan muistiinpanot luettuaan monen lukijan mieleen nousee todennäköisesti kysymys: mitä sitten tapahtui?

”MAAN HILJAISEN” TARINA

Tutkimuksessaan Anna Makkonen osoittaa, että ”maan hiljaisen” – kuten hän Ida Digertiä nimittää – hajanaisista päiväkirjamerkinnöistä voi lukea paljon myös ympäröivästä yhteiskunnasta. Pienistäkin sirpaleista on mahdollista rakentaa kokonainen ja mielenkiintoinen tarina. Kuten Makkonen huomauttaa kirjan ensimmäisessä luvussa, uskottava kertomus edellyttää käsitystä todennäköisyydestä: siitä, mitä olisi voinut tapahtua. ”Kokonaisuus on vain kuvitelma, fiktion etuoikeus” (s. 10). Makkosen teksti on elävää ja sitä on ilo lukea. Ainoastaan melko runsaat lyöntivirheet häiritsevät jonkin verran lukukokemusta. *Kadonnut kangas* on innostava teos niin tutkimuksena kuin kirjallisuutenakin.

Kirjan nimi on sikäli arvoituksellinen, että se ei tunnu liittyvän varsinaisesti Idan tarinaan, vaikka tämä ompelijana toimikin. ”Kadonnut kangas” lieneekin Makkosen oma metafora, jolla hän on jo aiemmin viitannut menneiden sukupolvien naisten paljolti kartoittamattomaan elämään (Makkonen 1993, 30). *Kadonneen kankaan* myötä yksi tällainen nainen ja hänen elämänsä on nyt tehty näkyväksi.

KIRJALLISUUS

MAKKONEN, ANNA 1993: ”Lukijani, lähdetkö mukaani?” Lajitietoisuus naisten omaelämäkerroissa. – Ulla Piela (toim.), *Aikanaisia. Kirjoituksia naisten omaelämäkerroista*. Tietolipas 127. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

FM Taija Kaarlenkaski on perinteentutkimuksen jatko-opiskelija Joensuun yliopistossa.